

OLIY TA'LIM TALABALARIGA MUSIQA DARSLARIDA MILLIY QADRIYATLARNI SINGDIRISHNING INNOVATSION USLUBLARI

Qahramon Boboqulov,
Jizzax Davlat pedagogika instituti o'qituvchisi.

Sa'dullaev Botir,
Hamid Olimjon va Zulfiya nomidagi
maktab-internat fizika fani o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada Oliy ta'lim dargohida talabalarda musiqa darslari milliy qadriyatlarni shakllantirish borasidagi fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Tarixiy shart-sharoit, davr, jamiyatdagi ma'naviy-ma'rifiy muhit, milliy qadriyatlar, yoshlarning dunyokarashi, fikrlash tarzi, tafakkur

Oliy ta'lim dargohida talabalarda musiqa darslari milliy qadriyatlarni shakllantirish borasidagi chora-tadbirlar bilan birgalikda olib borilishi lozim. Chunki, inson jamiyat a'zosi sifatida, u doimo turli gurux va jamoalarning vakili sifatida ma'naviy-ma'rifiy ta'sirlar ostida buladi. Ya'ni, xar bir shaxsning fe'l-atvorida, xatti-xarakatlarida u mansub bulgan millat, xalq, professional toifa, jamoa va oilaning ijobiy yoki salbiy ta'siri buladi. Tarixiy shart-sharoit, davr, jamiyatdagi ma'naviy-ma'rifiy muhit va milliy qadriyatlarga oid ta'sirlar yoshlarning dunyokarashi, fikrlash tarzi, tafakkurida o'z aksini topadi.

Yoshlarni ma'naviy-ma'rifiy ruhda tarbiyalashda jamiyatda belgilanadigan dasturiy vazifalar va olib boriladigan muhim ustivor chora-tadbirlar yuqori dolzarblik kasb etadi. Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyov o'zining Oliy Majlisga murojaatnomasida ta'kidlaganidek, "Jamiyatimizda aholi, ayniqsa, yosh yigit-qizlarimizning ma'naviy va ma'rifiy saviyasini doimiy yuksaltirish – birinchi darajali ahamiyatga egadir. Shu bois, "Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari" degan dasturiy g'oya asosida, yoshlarni ona yurtga sadoqat ruhida tarbiyalash, ularda tashabbuskorlik, fidoyilik, axloqiy fazilatlarni shakllantirish – o'ta sharaflı vazifadir"¹.

Umuman, tarixdan xam ma'lumki, kaysi davlat va mamlakatni olmaylik, jamiyatda inson ma'naviyatini shakllantiradigan muhit uning turli darajalarda ma'rifiy va ruhiy olamning qiyofasi, o'zi oladigan

tarbiya va ta’limning asoslariga bog‘liq bo‘lib kelgan. Davrimiz yoshlarining imkoniyatlari va imtiyozlari shundayki, unda ularning har biri o‘zining erkin mehnati bilan tinimsiz izlanishlarisiz jamiyatda ma’lum ijodiy bosiqichlarga erishib bo‘lmaydi. Chunki hozirgi raqobat va globallashuv davrida ma’naviy tahdidlarga qarshi kurashda ijodiy ong va san’atning roli beqiyosdir.

Xalq e’tiqodi va uning ijodiy ruhi shunday qudratli ta’sir kuchiga egaki, u har bir sog‘lom fikrlovchi insonni ijodiy faoliyatga, kasbi- korning halol bo‘lishiga zamin yaratadi. O‘zbek xalqi ana shunday ilohiy marhamatga sazovor bo‘lgan, uz milliy e’tiqodiga ega millatlardan biridir. Buni biz buyuk insonlar, mutafakkirlar timsolida ko‘rsak bo‘ladi. Chunki xalq ruhi va undagi e’tiqodni millatning eng ilgor vakillari, mutaffakkirlar ifoda etadi. Masalan, Forobiy, Jomiy, Alisher Navoiy, Fitrat kabi allomalarning ijodi xam xalk e’tikodining o‘lmas namunasi.

Tarixdan ma’lumki, yer yuzida yashovchi barcha xalqlarning o‘z madaniyati va san’ati, shuningdek, musiqiy madaniyati mavjud bo‘lib, ularning mahnaviy boyligi hisoblangan. Ayniqsa, Sharq xalqlarining musiqiy madaniyati har bir xalq milliy musiqasining asosini tashkil etgan, nazariy va amaliy ijrochilik maktabiga ega bo‘lgan. Sharq xalqlarining musiqiy boyligi bo‘lgan maqom va musiqiy ijrochilikning boshqa aniq turkumlari turli davrlarda turli ko‘rinish va yo‘nalishlar bilan ijro etilib kelingan va rivojlangan. Madaniy rivojlanish o‘z navbatida musiqa san’atining taraqqiy etishiga ta’sir ko‘rsatgan. A.Avloniyning ta’kidlashicha, “Taraqqiy qilgan millatlarning hunar va san’atlarining barchasi ilmi va nazari ibrat soyasida namoyon o‘lib, olamni munavvar va musaxxar qilmishlar”².

Talabalarga musiqa fani orqali milliy qadriyatlarni singdirishdan asosiy maqsad talabalarda kasbiy musiqa janrlarini bilish, o‘zbekk

² Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. –Toshkent, “O‘qituvchi”, 1992. -29.

maqomlari tarixini o'rganish, maqom yo'llarining nota yozuvlari, eng muhim tarixiy, nazariy va ijrochilik masalalari kabi mavzularni bilishga qaratilgan. Musiqa fanini o'zlashtirishdan kelib chiqadigan vazifalar - talabalar turli yo'nalishlarda bilimlarga ega bo'lganliklarini namoyish etishlaridan iborat. Ayrim mavzularga doir muloqotlar o'tkazish, suhbatlar uyushtirish, musiqiy namunalarni tahlil etish va tinglash, katta hajmli mavzular o'tib bo'lgandan so'ng, semestr yakunlarida turli xil shakllarda sinov darslarini o'tkazish tavsiya etiladi.

Musiqa darslarida milliy qadriyatdarni singdirishda talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. Talaba:

- turli xil davrlarga xos bo'lgan musiqa adabiyotlarini;
- o'zbek xalqi hayotining turli tarixiy davrlaridagi eng muhim musiqiy-tarixiy jarayonlarni;
- rang-barang cholg'ularni, boy ijrochilik an'analarni;
- og'zaki kasbiy mumtoz musiqasi hamda hozirgi zamon O'zbekiston kompozitorlik ijodiyotini;
- o'zbek an'anaviy ashula va cholg'u janrlari, maqom turlarini, nota yozuvlarini;
- og'zaki kasbiy mumtoz musiqa va kompozitorlik ijodiyoti asarlarini tahlil etishning asosiy uslublarini egallash ko'nikmalari;
- turli xil xalqlar musiqa san'atining o'ziga xos turdosh jihatlarini;
- milliy musiqa an'alarining mushtarak va o'ziga xos jihatlarini aniqlash malakalarini egallashlari lozim.

Xalq ijodiyoti, yuqorida e'tirof etilganidek, har bir shaxs ijodiyotining yunalishini belgilaydi. Ijodiy tarbiya va ta'sir jarayoni yoshlarda ma'naviy barqarorlikni ta'minlaydi, atrofdagi insonlarga nisbatan iliq, ma'rifiy muloqotni ta'minlaydi. Ijodiy tarbiya g'oyaviy ta'sir vositasi. Milliy g'oyani xalk ongiga yetkazishda musiqiy ijod namunalari ham ta'sir vositalaridan biridir. Chunki, musiqa azaldan

insonlarni mehr-muruvvat, insonparvarlik, do'stlik va sadoqat an'analari ruhida tarbiyalab kelgan. Falsafa qomusiy lug'atda ta'kidlanishicha, "Voqelikni alohida noziklik, sezgirlik, samimiylik ruhida in'ikos etishda musiqaning ahamiyati katta, u odamlarning ruhiy holatini, ichki dunyosini, kechinmalarini, his-tuyg'ularini betakror nozik oxang-kuylarda ifodalaydi"³.

O'quv-tarbiya faoliyatida musiqa o'qituvchisi xalqimiz mumtoz san'atini o'quvchiga ustalik bilan yetkazib bera olashi, insonparvarlik va yuqori ma'naviy salohiyatni o'zida mujassam etishi, ijobiy kasbiy- pedagogik fazilatlarini o'zida shakllantirishi kerak. Musiqa darslarida o'qituvchining kasbiy-pedagogik fazilatlarini umuminsoniy va milliy axloq- odobning konuniyatlari, tamoyillari, tushunchalari, mezonlaridan tashkil topishi lozim. Chunki, "Shaxsning ko'nglida, ruhiy dunyosida ma'naviyatni barqaror bardavom etadigan, uning har bir o'y-mushohadasi, yurish-turishi, munosabat va hatti-harakatiga quvvat beradigan, buyuk amallarga chorlaydigan manba adabiyot va san'atdir"⁴.

Milliy qadriyatlarimizning ahamiyatini ko'rsatish jamiyat miqyosida juda katta daraja va ko'lamga egadir. Ularning barchasini bir boshdan sanab o'tish juda ham katta vaqt va mezonlarni talab etadi. Masalan, ona me'r- muhabbatining nakadar ulkan kuch ekani, bunga alokador noyob udumlarimiz borligini anglash uchun oddiy ona allasining ta'sirchanligini anglash xam kuchli kechinmalarni uyg'otishi mumkin. Agar biz yoshlarimizda bolalikdan boshlab soglom e'tiqod va yuksak dunyokarashni shakllantira olsak, ular ma'naviyati boy, mustaqil fikrli va olijanob shaxslar bulib kamolga yetadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 24 yanvar 2020 yil. www.uza.uz.

³ Falsafa qomusiy lug'at. Toshkent, "Sharq", 2004. –B. 357.

⁴Rizaev Sh. Iztirob san'ati: adabiyot, teatr, kino, musiqa. -Toshkent, Yangi asr avlodi, 2013. –B. 26.

2. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. –Toshkent, “O‘qituvchi”, 1992. -29.
3. Falsafa qomusiy lug‘at. Toshkent, “Sharq”, 2004. –B. 357.
4. Rizaev Sh. Iztirob san’ati: adabiyot, teatr, kino, musiqa. -Toshkent, Yangi asr avlodi, 2013. –B. 26.